

NEKAJ O DELU KOMUNISTIČNE PARTIJE
V POLJANSKI DOLINI

Ko ob letošnjem jubileju naše Partije zbiramo zgodovinske podatke o njenem delu in razvoju v posameznih krajih naše domovine, je prav, da se napiše tudi nekaj o razvoju KP v Poljanski dolini. Takoj spočetka pa poudarjam, da je moje pisanje samo prispevek, ki temelji na lastnih spominih, ker za čas, ki ga obravnavam, še ni uspelo dobiti nobene dokumentacije oziroma arhivalij, s katerimi bi se dalo nekatere stvari bolj dokumentirati, ali pa potrditi spomine.

Druženopolitične razmere v Poljanski dolini pred letom 1941 so bile podobne razmeram večine slovenskega podeželja. Večina prebivalstva, ki ga je bilo iz leta v leto več, je živela dostikrat slabše od zaposlenega industrijskega delavca. Kapitalizem je v tej dolini prav tako neusmiljeno deloval kot drugod. Razredna diferenciacija je bila zelo močna, od tod siromašenje kmečkega sloja. Mnogo kmetov se je spremenilo v bajtarje. Zadolžitev kmetij je bila iz dneva v dan večja, zato je bilo tik pred vojno v nekaterih vaseh čez polovico kmetij zadolženih. Beg iz doline v Ameriko in v druge države kakor tudi v industrijske kraje kot Kranj, Jesenice in Ljubljano je bil vsakdanji pojav. Po vaseh so gospodarili župniki in drugi veljaki klerikalnega ali pa liberalnega kova. Navzlic temu pa so tu živeli tudi ljudje, ki so mislili in delali drugače, kritizirali obstoječi režim in bili v opoziciji proti njemu. To se je pokazalo tudi ob državnih volitvah leta 1938, ko je ta opozicija, posebno v Poljanah, dobila precej glasov.

Partija v dolini do leta 1941 ni imela svojega članstva, čeprav so obstajali pogoji za njeno delo prav glede na splošne težke razmere in množico revolucionarnih kmečkih bajtarjev ter obrtnih delavcev, katerih je bilo posebno v Žireh kar precej. Obstojale pa so posamezne zveze — posebno tik pred vojno — ki so imele določen vpliv na posamezne ljudi v dolini. Tako je v Gorenji vasi in v okolici delal Jaka Flego, ki je bil v službi pri gradnji Rupnikove linije v Žirovskem vrhu. V Žiri sta prihajala iz Kranja rojaka Vinko in Pavle Žakelj, ki sta bila povezana s partijsko organizacijo v Kranju. V Poljanah in bližnjih vaseh je imel svoj krog ljudi Maks Krmelj, ki so s svojim naprednim gledanjem delovali proti obstoječemu režimu.

Zato ni slučaj, da je Partija kmalu po okupaciji naše domovine in po sklepu, da se prične z oboroženim uporom proti okupatorju, dobila svoje prve člane ravno v Poljanah in v Gorenji vasi. V članstvo so bili sprejeti Maks Krmelj iz Hotovelj, Tone Oblak iz Gorenje vasi, Vinko Oblak iz Gorenje vasi, Rudolf Robnik iz Žabje vasi, Tine Rihtarič iz Poljan, Maks Kalan iz Hotovlje ter še nekateri drugi. Vsi ti so zelo aktivno začeli delati

pri pripravah za vstajo. V dolino so začeli prihajati Lojze Kebe in drugi funkcionarji Partije. Jeseni 1941 je bil formiran Rajonski komite KPS za Škofjo Loko, ki je obsegal tudi Selško in Poljansko dolino. Za sekretarja je bil postavljen Maks Krmelj.

Da je vstaja decembra 1941 v Poljanski dolini uspela, je brez dvoma v veliki meri zasluga dela prvih članov Partije v dolini, ki so uspeli organizacijsko in politično pripraviti prebivalstvo, da se je tako množično vključilo v boj proti okupatorju. Zaradi tega, da bi Partija dala vse sile za okrepitev in razvoj partizanskih enot, so odšli v partizane skoraj vsi člani Partije. Odhod vsega članstva v partizane je brez dvoma povzročil tudi teror in represalije Gestapa, ki je takrat masovno vršil aretacije in streljanje.

Maks Krmelj-Matija, prvi organizator Partije v Poljanski dolini, v letu 1943. (Po originalu v loškem muzeju.)

Iz teh razlogov je partijsko delo na terenu skoraj v celoti zamrlo in je prišlo do izraza samo ob stikih partizanov s posameznimi prebivalci. Razmere, ki so pozimi 1941/1942 vladale na Gorenjskem in smrt Staneta Žagarja pa so začasno oslabile tudi partijsko delo v partizanskih enotah. To stanje se je popravilo poleti, to je konec avgusta 1942, ko je bilo sprejetih v članstvo skoraj polovico borcev Poljanske čete, ki so se izkazali vredni tega zaupanja glede na akcije, ki jih je četa do takrat izvršila in ki jih ni bilo malo. Prav tako se je takrat ocenjevalo tudi zadržanje v sovražnih ofenzivah, ki jih je četa preživela v Žirovskem vrhu, Gabrški gori in še posebej v avgustu 1942 na Blegašu. V vsem tem času ni bilo nobenega primera, da bi se nekdo predal sovražniku ali pa kako drugače pokazal paničarstvo in nedisciplino. V član-

stvo je bilo sprejetih precej mlajših partizanov iz doline in tudi Ljubljančanov, ki so bili v Poljanski četi, med drugimi tudi partizanski pisatelj Klusov Joža. V četi se je začelo aktivno politično delo. Vsak prosti čas je bil izkoriščen za ideološki študij. Študiralo se je vse do takrat pri nas izdane publikacije, predvsem pa Delo, ki smo ga dobili nekaj števil v broširani obliki. Politični komisar Jože Črnič-Kostja, doma tudi nekje iz Ljubljane, po poklicu gradbenik in komunist izpred vojne, je nekje staknil tudi nekaj poglavij zgodovine VKP(b), katero smo vneto predelovali. Kostja je bil zelo dober učitelj. V januarju 1943 je v Lovskem brdu padel.

V začetku septembra so se na Gorenjskem začeli obnavljati in na novo formirati okrožni in rajonski komiteji KPS kakor tudi ustrezni odbori OF. Pričelo se je z organizacijo prebivalstva na terenu. Na to delo so bili poslani borci-komunisti iz partizanskih enot. Za Poljansko dolino sva bila določena jaz in Tone Peternelj-Igor, ki je bil postavljen za sekretarja. Jaz sem poznal precej ljudi v zgornjem koncu doline, še posebej v Zireh, Peternelj pa spodnji del doline. Najina prvotna naloga je

je bila vzpostavitev odborov OF po vseh vaseh v Poljanski dolini. Za delo sva odgovarjala okrožju, največkrat pa sva šla poročat in iskat navodil kar na Pokrainski komite KPS za Gorenjsko, ki se je nahajal v tem rajonu. Od začetka sva delala skupno, tako da sem jaz spoznaval ljudi v spodnjem koncu doline, on pa v zgornjem. Prav tako sva se skupno posvetovala, koga bi kazalo pritegniti v naše delo. V tem času je bila na Gorenjskem potrebna še velika tajnost in opreznost, ali kakor smo mi rekli, konspiracija. Zaradi tega je bilo potrebno najprej obiskati in obdelati vsakega posameznika posebej, nato sva ga šele povezala z drugimi, če se je

Okrajni komite KPS Žiri-Ledine poleti 1944. (Po originalu v loškem muzeju.)

strinjal, oziroma bil pripravljen delati z njimi. Tako sva ustanovila odbore OF, ki so šteli 3—7 članov. Težko bi bilo opisati, koliko ljudi sva obiskala in jih prepričevala, preden sva vzpostavila celotno mrežo odborov OF. Pri tem delu sva seveda skrbela tudi za to, da so bili v odborih zastopani vsi sloji prebivalstva in tudi različnih političnih strank. Takšna širina je bila v tem času nujna in je tudi odgovarjala strukturi prebivalstva. Do spomladi 1945 sva tako organizirala okrog 40 odborov. V nekaterih primerih so odborniki iz več manjših vasi tvorili odbor OF, drugače pa je imela večina vasi svoje odbore. Z organizacijo pa se nama ni posrečilo prodreti v obmejne vasi od Črnega vrha pa do Brekove pri Žireh. Tu je imela že takrat precejšen vpliv bela garda, na drugi strani pa so bile te vasi tudi težko dostopne zaradi sovražnikovih sil, ki jih je imel ob meji. V teh vaseh smo imeli samo posameznike, s katerimi smo vzdrževali zvezo.

Z večino odborov v dolini sva imela redne zveze in sva hodila tudi na njihove seje. Glavno delo odborov je takrat bilo pridobivanje ljudi za

aktivno delo v osvobodilnem gibanju, preskrba enot s hrano, razkrinkavanje sovražnika, širjenje partizanske literature, katere je bilo takrat vedno več itd. Še posebno važna naloga je takrat tudi bila, da sva s pomočjo teh odborov dobila stik s fanti, ki bi morali oditi v nemško vojsko, da so le-ti vstopili v partizane. Ta akcija je imela v naši dolini zelo velik uspeh, še posebno v Žireh, kjer je šlo v partizane dve tretjini fantov namesto v nemško vojsko. Spomladi 1943 sva začela delati tudi pri organiziranju žena in mladine. Tako je bilo v tem času na terenu na delu že mnogo novih aktivistov, ki so kot celota za partizansko gibanje veliko pomenili in tudi doprinesli. Več vasi kot n. pr. Delnice, Podobeno, Malenski vrh, Žirovski vrh, Kladje, Žabja vas, Srednja vas in še druge, je bilo v tem času tako organi-

Seja Okrajnega komiteja KPS Poljane v Podvrhu leta 1944. (Po originalu v loškem muzeju.)

ziranih in vključenih v naše gibanje, da smo se tod že lahko premikali tudi podnevi, brez bojazni, da bi nas kdo izdal. Pokazalo se je tudi, da so v takih vaseh tudi Nemci bili brez moči in da zaradi enotnosti vaščanov tudi vas ni toliko trpela pred njimi.

Istočasno, ko sva ustanavljala odbore OF in z njimi delala, sva pojasnjevala tudi vlogo Komunistične partije v osvobodilnem boju in kdo je lahko njen član. Najboljše med njimi sva sprejemala med kandidate. Meseca marca 1943 pa je bilo precej teh kandidatov že sprejetih v Partijo. Osnovale so se celice v Žireh, Delnicah in Poljanah, dočim so bili posamezni člani po drugih vaseh direktno povezani z rajonskim komitejem, ki se je tudi v tem času izpopolnjeval.

Tovariš Tone Peternelj je bil v začetku aprila 1943 prestavljen v okrožni komite za škofjeloško okrožje, jaz pa sem bil postavljen za sekretarja rajonskega komiteja za Poljansko dolino. K delu na terenu so bili pritegnjeni še novi tovariši iz bataljona, ki je takrat operiral na tem področju, večje naloge pa so dobivali tudi nekateri člani rajonskega komiteja

in rajonskega odbora OF, ki so bili še na terenu in smo jim rekli »legalci«. Iz bataljona so prišli Rafael Buh, Pavel Platiša in Adolf Kalan, ki so bili po navodilih poslani: Kalan na sektor Črni vrh in bližnje vasi, Platiša na sektor Sovodenj, Buh pa na sektor Poljane-Delnice. Le-ti so vzdrževali zveze z ostalimi organizacijami, ki so bile na teh področjih. Na drugi strani pa so odpremljali v partizane tudi novince in material, ki je bil na tem sektorju zbran. Na teren smo pritegnili tudi Janeza Kokalja, da je začel aktivno delati z mladino, ki je bila že precej organizirana in aktivna, ni pa imela rajonskega vodstva. V poletju 1943 smo pričeli tudi organizirati gospodarske

Aktivisti Partije, OF in SKOJ v Poljanski dolini leta 1944. (Po originalu v Ioškem muzeju.)

komisije, ki so glede preskrbe partizanske vojske z raznim materialom odigrale važno vlogo.

Široko razpredena mreža organizacij in politično delo med prebivalstvom je bil pogoj, da se je tudi na terenu večalo število članov KP. Teh je bilo največ iz vrst ženske mladine, žena in starejših ljudi, ki niso takrat še prišli v poštev za vstop v partizane. Moške mladine skoraj ni bilo. Veliko jih je odšlo v partizane, kjer so postali skojevci, ali pa so bili tudi sprejeti v Partijo; nekaj jih je odšlo v nemško vojsko, ali pa so se nahajali na delu po drugih krajih. Kmalu po kapitulaciji Italije je rajonski komite dobil nalogo, da prične z mobilizacijo vseh starejših letnikov za NOV. Komite je takrat na terenu imel okrog 40 članov Partije, med katerimi so bili tudi taki, ki so bili, čeprav starejši, še sposobni nositi orožje. Vsi so se odzvali pozivom in nam sami pomagali izvajati mobilizacijo ostalih moških, ki so bili dosegljivi. Mobilizacija je v celoti uspela. Pokazala je, da smo pri izbiri za člane Partije vodili pravilno politiko in le-te tudi pravilno vzgajali. Prav tako pa nam je mobilizacija vseh ostalih sposobnih moških

omogočila diferenciacijo prebivalstva, ker so ob tej priliki morali pokazati pravo barvo. Politično delo se je s tem precej olajšalo, ker smo z mobilizacijo pridobili veliko novih sodelavcev, na drugi strani pa smo tudi videli, kdo je naš nasprotnik, ki je bil do tedaj prikrit.

Proti koncu oktobra 1945 je bil osvobojen ves zgornji del Poljanske doline z Žirmi vred. Ta situacija je narekovala tudi reorganizacijo rajona, ki se je razdelil na dva. Ustanovljena sta bila Rajonski komite KPS za Žiri in Ledine in Rajonski komite Poljane, ki sta nato delovala v taki obliki do osvoboditve. Naloge Partije v letu 1944/1945 pa so bile v Poljanski dolini, glede na razvoj osvobodilnega gibanja v dolini in severni Primorski, dokaj drugačne kot v neosvobojenih krajih. Tu je šlo za vzpostavitev nove ljudske oblasti, organizacijo šolstva, socialne službe in za popolno mobilizacijo sredstev za preskrbo NOV, ki je že takrat prerasla v brigade, divizije in korpuse ter se na tem terenu stalno zadrževala. Treba je bilo skrbeti za veliko zalednih enot in ustanov, ki so delovale v okviru vojaških in političnih forumov. Tudi preskrba revnejšega prebivalstva ni smela biti zanemarjena. Medtem je tudi vpliv domače reakcije, ki se je obdržal v beli gardi, bil vedno močnejši in je deloval na določeno število kmetov. Povzročil je, da so nekateri naši pripadniki odšli v sovražne vrste, kjer so izdajali naše ljudi in nad njimi vršili teror. Brez dvoma je spet velika zasluga prav komunistov, da se vpliv in pritisk bele garde iz obmejnih krajev oziroma iz ljubljanske pokrajine ni razširil v taki meri, kot bi se sicer. Brez uspeha so bili njihovi poizkusi v Žireh in Poljanah, dočim so nekaj več uspeha imeli v Gorenji vasi. Domačinom v dolini je še sedaj v spominu teror, ki so ga vršili nad našimi ljudmi. Vaščanom Poljan je poznan primer, kako so tik pred koncem vojne zverinsko ubili starega in predanega aktivista naše Partije Franca Peternelja iz Delnic.

Skozi ves ta boj, ki so ga člani Partije v dolini vodili, so se le-ti vzgajali in učili ter jekleneli. Mnogi izmed njih so v tem boju padli, mnogi so postali oficirji naše armade, mnogi pa so postali odgovorni javni delavci pri obnovi naše domovine in graditvi socializma. Ljudska oblast, za katero so se komunisti borili, je s pomočjo vsega delovnega ljudstva po osvoboditvi ustvarila že mnogo pogojev za boljše življenje prebivalstva v dolini, veliko dela za ustvaritev vseh tistih ciljev, ki so zapisani v programu Zveze komunistov Jugoslavije, pa še čaka komuniste v tej dolini.